

Пометун Олена Іванівна —

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Коло наукових інтересів: фахівець у галузі методики навчання суспільствознавчих предметів, теорії та історії педагогіки, інноваційних навчальних технологій. Один із засновників української наукової школи методики навчання історії та інших суспільствознавчих предметів у загальноосвітній школі. Автор понад 300 наукових праць. Експерт і учасниця низки міжнародних проєктів, консультант із тренінгового навчання міжнародної організації «Глобальний план дій».

e-mail: soc_ip@ukr.net

УДК 37.013

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

У статті представлено аналіз положень різних поколінь дослідників критичного мислення щодо визначення його сутності, можливостей розвитку, дидактичних підходів у цій сфері. Показано, як змінювалось визначення критичного мислення з приєднанням до його вивчення філософів, методологів, психологів-біхевіористів, фахівців зі змісту освіти. Висвітлено спроби сучасних авторів пристосувати визначення й трактування поняття критичного мислення для досягнення певної педагогічної мети або конструювання певної педагогічної (освітньої) моделі. Розкрито роль таксономії навчальних цілей і результатів Б. Блума для розроблення вчителем методики розвитку критичного мислення учнів засобами окремих предметів. Запропоновано власне визначення поняття, що дає змогу побудувати навчання як поетапне формування в учня потрібних мисленнєвих умінь з одночасною увагою до зміни характеристик самого процесу його мислення.

Ключові слова: критичне мислення; визначення; педагогічна модель.

Постановка проблеми. Інформаційне суспільство все більше зосереджує увагу людства на критичному мисленні як важливому елементі успіху в житті (Stedman, Luu, 2017) [18; 20]. Критичне мислення, вміння ставити ефективні запитання та формулювати оригінальні рішення, не можна вважати додатковою або неважливою здатністю людини у XXI столітті. Для розв'язання серйозних проблем сучасності (глобальне потепління, економічні кризи, дефіцит їжі й води тощо) потрібні значні інноваційні зрушення, а отже – розвинене незалежне мислення людей. Швидкий розвиток технологій також вимагає, щоб учні, студенти не лише опанували нові комплекси знань й умінь/навичок, а й постійно оцінювали результати й наслідки власних дій і поведінки.

Це обумовлює необхідність включення критичного мислення в перелік основних результатів освіти, зокрема шкільної. Традиційна оцінка результатів навчання лише за переліком стандартизованих базових знань й умінь/навичок, хоча й залишається важливою, проте не може сьогодні бути основним критерієм, за яким ми оцінюємо академічну успішність чи невдачу наших учнів. Добре навчені учні мають не лише знати й розуміти наукові ідеї та концепції, а й бути мотивованими мислити критично, використовувати те, що вони знають для покращення власного життя, а також власного внеску в життя країни та світу. Потенціал критичного мислення людини стає основою для забезпечення якості її життя, її життєвого успіху. На це вказують і державні

7. Chance P. (1986). Thinking in the classroom: A survey of programs. New York: Teachers College, Columbia University.
8. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. Executive Summary // Dr. Peter A. Facione (Dean of the College of Arts and Sciences, Santa Clara University), перевод Е. Н. Волкова. Код доступу: <http://evolkov.net/critic.think/basics/delphi.report.html>
9. Elder L. September, 2007. Код доступу: <http://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>
10. Dewey John. How we think. Publication date, 1910, p.9. Код доступу: <https://archive.org/search.php?query=date:1910>
11. Hickey M. (1990). Reading and social studies: The critical connection. Social Education, 54, 175-179.
12. Huit W. (1995). Success in the information age: A paradigm shift. Valdosta, GA: Valdosta State University. Based on a background paper developed for a workshop presentation at the Georgia Independent School Association, Atlanta, Georgia, November 6, 1995. Retrieved May 1998. Код доступу: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/context/infoage.html>
13. Jerkovic M. Improving Reading and Speaking Skills through Critical Thinking. Код доступу: http://elta.org.rs/kio/nl/02-2014/serbia-elta-newsletter-2014-February_Featured_Article_Nikic_Vujic_Jerkovic_Critical_Thinking.pdf
14. Kerry S. Walters Re-Thinking Reason: New Perspectives in Critical Thinking. Published by State University of New York Press, 1994, p.65
15. Lipman M. (1995). Critical thinking - what can it be? In A. Ornstein & L. Behar (Eds.) Contemporary issues in curriculum (pp. 145-152). Boston, MA: Allyn & Bacon.
16. Paul R., & Elder, L. (2009). Guide to Critical Thinking Concepts and Tools, Foundation for Critical Thinking Press.
17. Scriven M., & Paul, R. (1992, November). Critical thinking defined. Handout given at Critical Thinking Conference, Atlanta, GA.
18. Stedman G. Thinking Matters: Critical Thinking Is Crucial for Success. Код доступу: <https://www.huffingtonpost.com/author/stedman-graham>
19. Tama C. (1989). Critical thinking has a place in every classroom. Journal of Reading, 33, 64-65.
20. Luu V. The 10 Skills You'll Need By 2020 (And Beyond). Код доступу: <https://www.careerfaqs.com.au/news/news-and-views/the-10-skills-you-ll-need-by-2020-and-beyond>
21. Wilson L., 2001. Код доступу: <https://thesecondprinciple.com/teaching-essentials/beyond-bloom-cognitive-taxonomy-revised/>

Пометун Е. И., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу соціологічного виховання Інституту педагогіки НАПН України

КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН

В статье представлен анализ положений различных поколений исследователей критического мышления по определению его сущности, возможностей развития, дидактических подходов в этой сфере. Показано, как менялось определение критического мышления с присоединением к его изучению философов, методологов, психологов-бихевиористов, специалистов по содержанию образования. Освещены попытки современных авторов приспособить определения и трактовки понятия критического мышления для достижения определенной педагогической цели или конструирования педагогической (образовательной) модели. Раскрыта роль таксономии учебных целей и результатов Б. Блума для разработки учителем методики развития критического мышления учащихся средствами отдельных предметов. Предложено собственное определение понятия, которое позволяет построить обучение как поэтапное формирование у ученика мыслительных умений с одновременным вниманием к изменению характеристик самого процесса его мышления.

Ключевые слова: критическое мышление; определение; педагогическая модель.

Pometun O., *Doctor of Pedagogical Sciences, Chief Scientist of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine*

CRITICAL THINKING AS A PEDAGOGICAL PHENOMENON

The article presents an analysis of the positions of different generations of critical thinking researchers in relation to the definition of its essence, possibilities of development, didactic approaches in this field. We show how the definition of critical thinking changed with the adherence to its study by philosophers, methodologists, psychologists-behavioralists, specialists in the content of education. We consider the attempts of modern authors to adapt the definition and interpretation of the concept of critical thinking to achieve a certain pedagogical purpose or to design a particular pedagogical (educational) model. The text reveals the role of the taxonomy of the educational objectives and results of B. Blum for preparing a methodology for developing the critical thinking of pupils by means of separate subjects. We propose our own definition of critical thinking as a separate type of thinking which has the characteristics such as activity, purposefulness, autonomy, discipline and reflectivity, and involves the development in the process of learning the ability of a person: to identify problems, analyze, synthesize, evaluate information from any source, put forward alternatives, and to evaluate them, to choose the way to solve a problem or to state his/her own position on it and to justify his/her point of view, to make a conscious choice and act. Such an understanding of the essence of the concept allows us to construct learning as a gradual formation of the pupil's mental thinking skills with simultaneous attention to changing the characteristics of the process of his/her thinking.

The article also presents the structure of critical thinking as a psychological formation of a person, which combines cognitive, emotional-value and behavioral aspects. Therefore, we think that the pedagogical model of the learning process should take into account this structure and give the teacher the opportunity to provide appropriate impacts on all the components of critical thinking. Such a model is the basis for constructing a technology of pupil's critical thinking development that takes into account each of the components, first of all, the creation of reasonable grounds for selecting the most appropriate methods, forms, and means of teaching and evaluation of its results by the teacher. We anticipate that a holistic model of technology of developing critical thinking of pupils will describe the goal setting (ascertaining perspective and current goals of learning), approaches to the organization of learning (its forms, methods and means), and the development of methods for assessing academic achievements of pupils from the point of view of critical thinking.

Key words: critical thinking, definition, pedagogical model.